

MEHMET UTKU ÖZTÜRK

1961 KURUCU MECLİSİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	VII
İÇİNDEKİLER.....	IX
KISALTMALAR.....	XIX
GİRİŞ.....	1
1. DEMOKRAT PARTİ İKTİDARININ SONUNA DOĞRU	9
1.1. DP'nin Muhalefete Karşı Tutumu.....	9
1.1.1. Parlamento Dışı Muhalefete Karşı Tutum	9
1.1.2. Parlamentodaki Muhalefete Karşı Tutum	12
2. 27 MAYIS MÜDAHALESİYLE BAŞLAYAN DÖNEM.....	17
2.1. Müdahalenin Nitelendirilmesi	17
2.2. Milli Birlik Komitesi Yönetiminin Kuruluşu	18
2.3. Devlet Yönetiminin MBK Tebliğleriyle Yürütüldüğü Dönem .	20
2.4. MBK Yönetiminin Geçiciliği.....	22
2.5. Cemal Gürsel'in İlk Kabinesinin Kurulması	23
2.6. Geçici Anayasanın Yapılması.....	25
3. 1 SAYILI KANUNLA KURULAN ANAYASAL DÜZEN:	27
3.1. Kanunun İçeriği ve Kapsamı.....	27
3.2. Yasama Yetkisi.....	29
3.3. Yürütme Yetkisi.....	30
3.3.1. Devlet Başkanı.....	30
3.3.2. Bakanlar Kurulu	31
3.4. MBK'nin Faaliyetleri.....	32
3.4.1. EMİNSU Olayı.....	32

3.4.2. 147'ler Olayı.....	33
3.4.3. 14'ler Olayı	34
3.4.4. MBK'nin EMİNSU, 147'ler ve 14'ler Tasarruflarıyla İlgili Sonuç	36
4. KURUCU MECLİS'E GİDEN YOL.....	39
4.1. Kurucu İktidar Kavramı.....	39
4.2. 27 Mayıs Müdahalesinin Kurduğu İktidar	40
4.3. Bir Kurucu Meclis Kurulması Düşüncesinin Ortaya Çıkması	42
4.4. Kurucu Meclis Düşüncesinin Kabulü.....	45
5. KURUCU MECLİSİN OLUŞTURULMASI: 157 SAYILI KANUNLA KURULAN ANAYASAL DÜZEN	47
5.1. Kurucu Meclis Kavramı	47
5.2. Kurucu Meclisin Oluşturulması	48
5.3. Yasama Yetkisinin Paylaşılması	50
5.4. Kurucu Meclis'in Görev ve Yetkileri	51
5.4.1. MBK ile Temsilciler Meclisi'nin Yasama Yetkilerinin Karşılaştırılması	52
5.4.2. Yasa Yapımında Devlet Başkanının Rolü.....	53
5.4.3. Anayasanın Değiştirilmesi Usulü.....	54
6. TEMSİLCİLER MECLİSİ SEÇİM KANUNU: 158 SAYILI KANUN.....	55
6.1. Kanunun Hazırlanması	55
6.2. Devlet Başkanı ve MBK Tarafından Seçilecek Temsilciler	56
6.2.1. Devlet Başkanı Tarafından Seçilecek Temsilciler.....	56
6.3. İl Temsilcilerinin Seçimi	57
6.4. Siyasi Partiler Temsilcilerinin Seçimi.....	58
6.4.1. CKMP	60
6.4.2. CHP.....	61
7. TEMSİLCİLER MECLİSİNİN GÖRÜŞTÜĞÜ SEÇİMLERE İLİŞKİN KANUNLAR.....	63
7.1. Anayasanın Halkoyuna Sunulması Hakkında Kanun.....	63
7.1.1. Yapılacak Olan Halkoylamasının Niteliği.....	63
7.1.2. Kanunun 3. ve 4. Maddelerinin Anlamı.....	65

7.2. Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun.....	67
7.2.1. Kanunun Düzenleme Alanı Tartışması	68
7.2.2. Müstakil Kanun Konusu.....	68
7.2.3. 5545 Sayılı Kanundaki Değişiklikler.....	70
7.2.3.1. Daimi Kütük Meselesi.....	70
7.2.4. Seçim Sistemine Getirilen Yenilikler	70
7.2.4.1. Geçici Kütük Sistemi.....	70
7.2.4.2. Seçmen Kütüklerinde Adli Teminat.....	74
7.2.4.2.1. 5545 sayılı Kanunun Sistemi.....	74
7.2.4.2.2. Yeni Kanunun Öngördüğü Sistem	75
7.2.4.2.3. Tasarı Düzenlemesi ile İlgili Görüşmeler.....	75
7.2.4.3. Seçmen Yaşının 18'e İndirilmesi.....	76
7.2.4.3.1. 5545 sayılı Kanundaki Düzenleme ile Tasarı Düzenlemesinin Karşılaştırılması	76
7.2.4.4. Subay ve Astsubaylara Oy Hakkının Tanınması	83
7.2.4.4.1. Subay ve Astsubayların Oy Hakkıyla ilgili Kısa Geçmiş.....	83
7.2.4.4.2. Tasarı Düzenlemesinin 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu Düzenlemesi ile Karşılaştırılması	84
7.2.4.4.3. Madde Görüşmeleri	85
8. KURUCU MECLİS'İN ANAYASA TASARISININ CUMHURİYETİN TEMEL NİTELİKLERİ VE TEMEL HAKLAR VE ÖDEVLER KISMINI MÜZAKERESİ.....	89
8.1. Cumhuriyetin Nitelikleri.....	89
8.1.1. İnsan Hak ve Hürriyetleri İfadesi	89
8.1.2. Milli Devlet İlkesi.....	90
8.1.2.1. Milliyetçilik İfadesi Yerine Milli Devletin Kullanılması	90
8.1.2.2. MBK'ce Yapılan Değişiklik Üzerine Görüşmeler.....	92
8.1.2.3. Kabul Edilen "Milli Devlet" İlkesinin Anayasa Komisyonu Tarafından Tanımlanması.....	93
8.2. Anayasanın Genel Hükümleri	95
8.2.1. Egemenlik.....	95

8.2.1.1. Tasarı Gerekçesine Göre Benimsenen Egemenlik Anlayışı	95
8.2.1.2. Tasarının Benimsediği Egemenlik Anlayışının 1924 Anayasasındaki Egemenlik Anlayışından Farkı.....	98
8.2.2. Yasama Yetkisi ve Yürütme Görevi	99
8.2.2.1. Anayasa Komisyonu'nun Gerekçesi.....	99
8.2.2.2. Tasarının Benimsediği Sistemin 1924 Anayasası ile Karşılaştırılması	100
8.2.3. Anayasanın Üstünlüğü ve Bağlayıcılığı	102
8.2.3.1. Maddenin Düzenlenme Gerekçesi ve 1924 Anayasası Düzenlemesinden Farkı	102
8.2.3.2. Anayasa Normlarının Bağlayıcılığı ile İlgili Tartışmalar.....	103
8.2.3.2.1. Anayasanın İdareyi Bağlaması Meselesi.....	103
8.2.3.2.2. Anayasa Normlarının Bireyleri Bağlayıcılığı Meselesi	104
8.2.3.2.3. Anayasa Normlarının Yargı Erkini Bağlayıcılığı Meselesi	106
8.2.4. Devlet Şeklinin Değişmezliği İlkesi.....	107
8.2.4.1. Maddenin Tasarıdaki Yeri.....	107
8.2.4.2. Değiştirilmezliğin İçeriğine Dair Tartışmalar.....	108
8.3. Temel Hak ve Ödevler.....	110
8.3.1. Genel Hükümler	110
8.3.1.1. Genel Olarak Temel Haklar	110
8.3.1.1.1. Tasarının Getirdiği Düzenin 1924 Anayasal Düzeni ile Karşılaştırılması	110
8.3.1.1.2. Tasarının Temel Hak ve Özgürlükler Kataloğunun Sistematik Getirileri	110
8.3.1.1.3. Tasarının Temel Hak ve Özgürlükler Kataloğunun İçerik Olarak Getirileri	111
8.3.1.2. Temel Hakların Niteliği ve Korunması.....	111
8.3.1.2.1. Maddenin İçeriğinin Açıklanması.....	111
8.3.1.2.2. Devletin “Engelleri Kaldırma” Ödevi	112
8.3.1.2.3. Tabii Hak Anlayışının Terk Edilmesi Üzerine	113

8.3.1.3. Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılması	114
8.3.1.3.1. Maddenin Anlamı.....	114
8.3.1.3.2. İkinci Fıkradaki Sınırlama Sebeplerine “Sosyal Adalet”in Eklenmesi Meselesi.....	114
8.3.1.3.3. “Öz”ün Tanımı Meselesi	116
8.3.1.4. Kanun Önünde Eşitlik	118
8.3.2. Kişinin Hakları ve Ödevleri.....	119
8.3.2.1. Kişi Dokunulmazlığı ve Özel Hayatın Gizliliği	119
8.3.2.1.1. Tasarı Düzenlemesinin 1924 Anayasasındaki Düzenlemeyle Karşılaştırılması	119
8.3.2.1.2. Maddenin Kapsamı	120
8.3.2.1.3. Maddeye Öz Güvencesi Eklenmesi Teklifi....	121
8.3.2.2. Özel Hayatın Gizliliği	122
8.3.2.3. Laiklik İlkesi ve Vicdan Özgürlüğü	123
8.3.2.3.1. Laikliğin Tanımının Anayasada Bulunması Meselesi	123
8.3.2.3.2. Türkiye’deki Laiklik Anlayışının Kendine Özgü Nitelikleri.....	125
8.3.2.3.3. Vicdan Özgürlüğünün Boyutları	128
8.3.2.3.3.1. Özgürlüğün Negatif Boyutu	128
8.3.2.3.3.2. Özgürlüğün İçsel Boyutu ve Dışavurumu Arasındaki Ayrım	129
8.3.2.3.4. Dini Öğretim Meselesi	131
8.3.2.3.5. Diyanet İşleri Bakanlığı’nın Varlığı ve Statüsü	132
8.3.2.3.6. Maddenin Son Halini Alışı.....	134
8.3.2.4. Düşünce Özgürlüğü	134
8.3.2.5. Basın ve Yayın ile İlgili Hükümler.....	136
8.3.3. Sosyal ve İktisadi Haklar ve Ödevler	138
8.3.3.1. Katalog Hakkında	138
8.3.3.1.1. “Sosyal Devlet”, “Sosyal Adalet” ve “Çalışma İlkesi” Kavramları Hakkındaki Görüşmeler .	139
8.3.3.2. Mülkiyet Hakkı	141
8.3.3.2.1. Mülkiyete ait Genel Kural.....	141
8.3.3.2.2. Maddenin Tasarıdaki Yeri	142
8.3.3.2.3. Maddenin İçeriği.....	144

8.3.3.3. Toprak Mülkiyeti.....	145
8.3.3.3.1. Maddenin Kısa Hikayesi.....	145
8.3.3.3.2. Maddenin Anayasa Komisyonu Tarafından Düzeltilmiş Hali Üzerindeki Görüşmeler.....	146
8.3.3.3.3. Düzenlemenin Yürürlükteki Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ile İlişkisi	147
8.3.3.4. Kamulaştırma.....	148
8.3.3.4.1. Maddenin Kurucu Meclis'in Gündemine Gelişi	148
8.3.3.4.2. Maddenin Gerekçesi	148
8.3.3.4.3. Kamulaştırma Bedeli ve Bedelin Taksitle Ödenmesi Meselesi.....	148
8.3.3.4.3.1. Maddenin İlk Hali Üzerine	148
8.3.3.4.3.2. Maddenin Anayasa Komisyonu Tarafından Tekrar Düzeltilmesinin Ardından	150
8.3.3.4.3.3. Maddenin Komisyona Tekrar Gidip Gelmesi Üzerine Komisyon Açıklaması	152
8.3.3.4.3.4. Anayasa Komisyonu'nun Maddeyle İlgili Son Yorumu	154
8.3.3.4.3.5. Maddenin Kabulü.....	155
8.3.3.5. Devletleştirme.....	155
8.3.3.5.1. Özel Teşebbüsün Çalışma Şartları Açısından	155
8.3.3.5.2. Kamu Hizmetinin Niteliği Açısından.....	155
8.3.3.6. İktisadi ve Sosyal Hayatın Düzeni	156
8.3.3.7. Toplu Sözleşme ve Grev Hakkı	159
8.3.3.7.1. Maddenin Anlamı.....	159
8.3.3.7.2. Grevin Niteliği Üzerine.....	159
8.3.3.7.3. Grev Hakkının Düzenlenme Tekniği Üzerine	160
8.3.3.8. Sağlık Hakkı	161
8.3.3.8.1. Hakkın Anayasa Hükmü Olarak Düzenlenmesinin Gerekçesi	161
8.3.3.8.2. Hakkın Öznesi olan "Herkes" Meselesi.....	162
8.3.3.9. Devletin İktisadi ve Sosyal Ödevlerinin Sınırı.....	162
8.3.3.9.1. Maddenin Hukuki Anlamı	162

8.3.3.9.2. Maddenin Ekonomi Politikası Açısından Anlamı	163
8.3.3.9.3. Maddedeki Kriterlerin Somutlaştırılması Gerekliliği.....	164
8.3.3.9.4. Madde Düzenlemesinin Kötüye Kullanılması İhtimali.....	164
8.3.4. Siyasi Hak ve Ödevler.....	165
8.3.4.1. Katalog Hakkında	165
8.3.4.2. Vatandaşlık.....	165
8.3.4.3. Vergi Ödevi	167
8.3.4.3.1. Maddenin Tasarıdaki Yeri	167
8.3.4.3.2. Mali Güç – Ödeme Gücü Meselesi	167
8.3.4.3.3. Vergi Benzeri Mali Yükümlülükler Meselesi.	169
8.3.4.3.4. Maddenin Kabulü.....	169
9. KURUCU MECLİS'İN ANAYASA TASARISININ DEVLETİN TEMEL KURULUŞU KISMINI MÜZAKERESİ.....	171
9.1. Yasama	171
9.1.1. Cumhuriyet Senatosunun Adı.....	171
9.1.2. TBMM'nin Görev ve Yetkileri	172
9.1.2.1. Meclis Tasarruflarının Kanun Şeklinde Yapılması	172
9.1.2.2. Yasama Yorumu (Teşrii Tefsir).....	172
9.1.3. Yasama Dokunulmazlığı.....	176
9.1.3.1. Yasama Dokunulmazlığı Kaldırılan Milletvekilinin Tekrar Seçilmesi.....	176
9.1.3.2. Yasama Dokunulmazlığı Kaldırılan Milletvekilinin Yasama Döneminde Yargılanması	177
9.1.3.3. Maddede Yapılan Değişiklikler.....	178
9.1.4. Çift Meclis.....	179
9.1.4.1. Çift Meclis Fikrinin Oluşumu	179
9.1.4.2. İkinci Meclisin Niteliği	180
9.1.4.3. Çift Meclisli Yasama Organına Geçişle İlgili Görüşmeler	181
9.1.5. Gensoru	183

9.1.5.1. 1924 Anayasası'ndaki Gensoru Düzenlemesi ve Tasarının Düzenlemesinin Karşılaştırılması	183
9.1.5.2. Gensoru Yetkisinin Niteliği.....	184
9.1.5.3. Cumhuriyet Senatosu ile Millet Meclisi'nin Yetkilerinin Dengesi	185
9.2. Yürütme.....	188
9.2.1. Cumhurbaşkanı'nın Seçimi ve Tarafsızlığı.....	188
9.2.1.1. Tasarı Düzenlemesinin 1924 Anayasası Düzenlemesi ile Farkı.....	188
9.2.1.2. Cumhurbaşkanı'nın Konumu ve Seçimi	188
9.2.2. Cumhurbaşkanı'nın Sorumsuzluğu ve Sorumluluğu.....	191
9.2.2.1. Düzenlemelerin İçeriği	191
9.2.2.2. Sorumluluk Hallerinin Düzenlenmesi.....	192
9.2.3. TBMM Seçimlerinin Cumhurbaşkanı'na Yenilenmesi	193
9.2.3.1. Tasarı Düzenlemesinin İçeriği.....	193
9.2.3.2. Madde Hakkındaki Görüşmeler Öncesinde Anayasa Komisyonu'nun Açıklaması	194
9.2.3.3. Seçimlerin Yenilenmesinde Cumhurbaşkanı ve Başbakanın Konumları ve Yetkileri	196
9.2.3.4. Yapıcı Güvensizlik Önergesi Teklifi.....	197
9.2.4. Bakanlar Kurulunun Kuruluşu	198
9.2.4.1. Tasarı Düzenlemesinin 1924 Anayasası Düzenlemesinden Farkı.....	198
9.2.4.2. Parlamento Dışından Bakan Atanması.....	198
9.2.5. Tüzükler.....	199
9.2.5.1. Tasarı Düzenlemesinin 1924 Anayasası Düzenlemesinden Farkı.....	199
9.2.5.2. Tüzüklerin Çıkarılmasında ve Yargısal Denetiminde Danıştay'ın Rolü	200
9.3. Yargı.....	202
9.3.1. Tasarı Düzenlemesinin 1924 Anayasal Düzeniyle Karşılaştırılması	202
9.3.2. Mahkemelerin Bağımsızlığı	203
9.3.3. Tüzük ve Yönetmeliklerin Kanuna Aykırılığı Meselesi	204

9.3.4. Yüksek Hakimler Kurulu.....	205
9.3.4.1. Yüksek Hakimler Kurulu'nun Tasarruflarının Niteliği	206
9.3.5. Anayasa Mahkemesi	207
9.3.5.1. Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu	208
9.3.5.2. Anayasa Mahkemesi'nin Üye Kompozisyonu	208
9.3.5.2.1. Üyelerin Seçildiği Kaynaklar	208
9.3.5.2.2. Mahkemeye Sayıştay'dan Üye Seçimi	209
9.3.5.2.3. Anayasa Mahkemesine Başkan Seçilmesi.....	210
9.3.5.3. Anayasa Mahkemesinin Görev ve Yetkileri	210
9.3.5.3.1. Anayasanın Yorumlanması Yetkisinin Anayasa Mahkemesine Verilmesi	210
9.3.5.3.2. Anayasa Mahkemesi'ne Verilen Yetkilerin Genişletilmesi.....	211
9.3.5.3.3. Anayasa Mahkemesi'nin Kanunları İncelemesinin Sınırı	212
9.3.5.4. İptal Davası	213
9.3.5.4.1. Dava Hakkının Genişliği	214
9.3.5.4.2. İptal Yoluna Başvurabilme Açısından Sistemler.....	215
9.3.5.4.3. İptal Sisteminin Federalizmle İlişkisi	216
9.3.5.4.4. Anayasa Mahkemesinin Kararlarının Etkisi..	217
10. KURUCU MECLİS DÖNEMİNİN SONU: 1961	
SEÇİMLERİ.....	219
10.1. Temsilciler Meclisi'ndeki ve Kurucu Meclis'teki Son Görüşmeler	219
10.2. Tasarının Halkoyuna Sunulması ve Kabulü.....	219
10.3.15 Ekim 1961 Seçimleri.....	221
10.4. Cumhurbaşkanlığına Giden Yol.....	222
SONUÇ	225
KAYNAKÇA	233